

munal-utskylder, utan förmåga och utan rätt för samma styrelser att hindra det allt flera dylika nästen uppstå och fortfarande blomstra.

Det är af sådan anledning och af ofvan antydda skäl, jag vågar föreslå: det Riksdagen i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t ville anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes besluta sådana ändringar och tillägg i Kongl. förordningen af den 7 December 1866, hvarengenom kommunal-nämnd på landet samt stadsfullmäktige eller, der sådana ej finnas, allmän rådstuga i stad erhåller rätt att uppgöra samt till vederbörlig granskning och stadfästelse af Konungens Befallningshafvande till denne inlemna närmare stadgar angående antalet och belägenheten inom kommunen af ölstugor eller så kallade nykterhetsvärdshus, med eller utan rätt att tillika till förtäring å stället till salu hålla vin; sättet för utöfningen af sådan rörelse och kontrollen deröfver; samt vederbörlig pröfning af de personers lämplighet för densamma, som sådan rättighet söker.

Och anhåller jag vördsamt om remiss af denna min motion till vederbörligt Utskott.

Stockholm den 20 Januari 1868.

*Sigurd Ribbing.*

---

N:o 6.

Af Herr **S. Rosenberg**: Om underdånig skrifvelses aflåtande rörande folkskoleväsendets ordnande efter i vissa delar förändrade grunder.

Att Svenska folkundervisningen under sistförflutna fjerdedels århundrade både från det allmännas och många enskildes sida egnats en berömvärd uppmärksamhet och att stora uppoffringar blifvit gjorda för dess befrämjande, äro sanningar som både inom och utom vårt eget land erkännas och icke ens kunna

förnekas af dem som ifrigast klaga öfver folkskoleväsendets bedröfliga tillstånd och anse oss ännu hafva nästan ingenstädes kommit med den viktiga frågan.

Kunde allt i denna fråga anses vara väl bestäldt genom frikostiga anslags beviljande, varma uppmaningars utfärdande och statistiska uppgifters insamlande, så skulle knappast, med giltiga skäl, något klagomål öfver skolväsendets tillstånd numera kunna anföras, ty i dessa afseenden hafva hvarken Statsmagterna eller folkskole-inspektörerne gjort sig förtjente af klander för försumlighet; och ändå nödgas man, ehvad man vill det eller ej, af de temligt allmänna och högljudda klagomålen draga den slutsats, att icke allt i detta afseende är som det borde vara. Det går icke an att för denna saks bedömande taga hänsyn till enskildheter; ty, huru man än lagstiftar och organiserar, kommer alltid en skola här att göra sig berättigad till loford och en annan der att göra sig skyldig till klander, gentemot andra skolor i samma ort. Orsakerna härtill kunna vara många och behöfva icke i denna motion framhållas.

Ser man deremot på skolfrågan i dess allmänlighet, så synes det som om man genom tjugufem års ihärdigt arbete och uppoffringar borde hafva kommit något längre fram, än hvad allmänna meningen tyckes vilja erkänna. Klagomål, mer och mindre berättigade, höras öfver allt och drabba i första hand skolans lärare, vidare de sjelfskrifne skolrådsordföränderne, seminarierna, lokalförhållanden och hvad mera man kan påfinna. De framhållna botemedlen till det ondas afhjelpande äro lika så många och olikartade, efter hvars och ens olika uppfattning af den samhällsviktiga frågan.

Utrymmet för en vanlig motion tillåter mig icke att ingå i någon undersökning hvarken af klagomålen berättigande i deras närvarande utsträckning, eller af de föreslagna botemedlens ändamålsenlighet. Till undvikande af vidare tvist vill jag hellre låta både det ena och andra gälla allt hvad det kan, ja till och med erkänna att både klagomålen och förbättringsförslagen kunna under vissa förhållanden hafva ganska goda skäl för sig, om jag än icke kan erkänna deras allmänlighet. Det är en annan sida af saken jag härmed vill underställa Riksdagens bepröfvande, och det desto hellre, som denna, efter min uppfattning, under allt klagande och frågande efter orsakerna till folkundervisningens, som det påstås, tryckta och magtlösa tillstånd, blifvit allt för litet uppmärksammat eller medtagen bland orsakerna.

Denna sida af saken synes mig vara: en alltför stor *brist på plan i skol-lagstiftningen* och i följd deraf en allt för stor *misshushållning med de krafter och tillgångar*, som offras för skolväsendets befrämjande.

Genom 1842 års nådiga skolstadga uttalades den grundsats, att folkskolan skulle vara blott *en*. Stora och små barn, kunniga och okunniga, abc-darier och kartritare skulle undervisas i samma rum, på samma timmar, af samma lärare. Denne skulle vara vederbörligen seminariibildad och utexaminerad, behörigen antagen och försedd med af lagstiftaren bestämd lön. Nekas kan väl icke, att ju

hären låg en stor genomgripande enhetstanke, något helt och omfattande, och med tillhjälp af den då temligen allmänt godkända vaxelundervisningsmetoden å ena sidan och halfva skyddsafgiften å den andra ansågs denna enhetstanke ingalunda utförbar.

Snart visade sig dock att man fordrat och väntat för mycket af denna skola. I den bestämda formen räckte hon icke till för alla som behöfde henne. Den undervisningsmetod, hvarpå man byggt sina förhoppningar, fordrade andra lokaler och annan materiel än hvad man i allmänhet hade att erbjuda och kostnaderna för så beskaffade skolor i tillräcklig mängd öfverstego, i synnerhet i de glest befolkade orterna, allmogens krafter. Inom tio års förlopp hade erfarenheten oemotsägligen bekräftat detta och en frukt af denna erfarenhet blef Kongl. kungörelsen af den 29 Sept. 1853, hvarigenom tillåtelse lemnades att åter upprätta de 11 år förut utdömda kringvandrande byskolorna. Men härigenom blef också den vackra enhetstanken bruten, ty den nya rotskolan blef ett helt för sig utan sammanhang och utan egentlig samverkan med den lagbundna folkskolan. Denna hade åtminstone en för sig utstakad väg att gå, hvaremot rotskolan sväfvade i det fria. Båda undervisade abc-darier och konfirmander och den sednare hade åtminstone det i mångas tycke stora företräde, att den var närmare till hands och kostade vida mindre än den förra.

Något klarare framstod vid 1856—1858 årens riksdag insigten om omöjligheten för 1842 års folkskola att fullgöra allt hvad skolstadgan och de ständigt växande anspråken af henne fordrade. En i Svenska folkskolans historia djupt ingripande folkskolevän uttalade högt den tanken: "kunna icke barnen komma till skolan, så måste skolan komma till barnen", och denna tanke blef fortfarande ledtråden för mannens nitiska sträfvande för småskolan, ett sträfvande så ifrigt att det ofta i hans verksamhet synes som hade han glömt 1842 års folkskola och endast velat hafva en småskola för den stora massans barn och en högre folkskola för förmögnares eller på hufvudets vägnar bättre lottade barn. För en betraktare på afstånd blef det under sådana förhållanden temligen oklart hvad den egentliga folkskolan sedan skulle tjena till.

Rikets Ständer omfattade med synnerlig välvilja dessa åsigter, och anslagen till högre folkskolor och småskolor gäfvos så rundeligen, men till den egentliga folkskolan med så noggranna och ofta öofvervinneliga vilkor, att mången missmodig folkskolelärare på fullt allvar fruktade meningen vara att sätta folkskolan med sina seminariibildade lärare på indragningsstat eller svältkur, under det mångt fattighjon, som i årtal lefvat på fattigkassans bekostnad, nu upphöjdes till småskolelärare eller lärarinna och fick lefva på Statsverkets bekostnad.

Men planen i detta nya undervisningssystem, hurudan var väl den? Sverige hade nu för sin folkundervisning a) småskolor med oexaminerade lärare och lärarinuor, till  $\frac{1}{3}$  af kostnaderna underhållna af statsmedel, b) rotskolor med "behörigen god-

kända lärare“, antagna och affönade af husfäderne i skolroten, c) ordinarie skolor med seminariibildade lärare, d) högre folkskolor med akademiskt bildade, af Domkapitlen tillsatte lärare och hvilkas kostnader till  $\frac{2}{3}$  bestriddes af Statsverket, samt e) de tvenne lägsta klasserna af elementarläroverken, hvilka, med undantag af ett enda läroämne, äro verkliga folkskolor och i de flesta städer såsom sådana begagnas af sådana föräldrar, som finna det under sin värdighet att låta sina älsklingar mottaga undervisning i en vanlig folkskola. I hvilket förhållande ställdes nu dessa skolor till hvarandra? Behöfver måhända ett barn genomgå den ena, innan det intages i den andra? Ingalunda. Man kan nästan börja hvar som helst. I småskolan, rotskolan och ordinarie folkskolan intagas barnen, utan att förut känna en enda bokstaf, för inträde i högre folkskolan finnes intet kunskapsmått bestämdt och för intagning i elementarläroverk fordras icke mera, än som kan inhämtas i en vanlig småskola.

Det är denna brist på sammanhållning och sammanhang, som jag här ofvan vågat kalla planlöshet i skollagstiftningen och som vållar att vårt skolväsende icke kan och aldrig skall kunna gå fram med den fart, som den under andra förhållanden skulle kunna. I småskolan, rotskolan och ordinarie folkskolan läras bokstäfver, stafvas, renläses, läses katekes och biblisk historia, skrives på tafla, räknas något etc. etc.; i ordinarie skolan, högfolkskolan och elementarläroverkets tvänne nedersta klasser läsas i allmänhet samma ämnen och i många fall samma kurser. Mig veterligen finnes ingen lagbestämmelse derom att barn skall hafva genomgått småskolan innan det intages i folkskolan, men att det skall hafva tillegnat sig dennas kunskapsmått, innan det intages i högre folkskola eller elementarskola. Väl förekommer i ett stadgande det medgifvande, att “der småskolor finnas försedda med understöd af allmänna medel, folkskolestyrelserna må ega föreskrifva, att i den ordinarie folkskolan endast sådana barn böra emottagas, hvilka redan kunna hjälpligt läsa innantill“; men huru detta *må ega* allmänneligen tolkas visar en ganska sorglig erfarenhet. Föräldrars och barns bekvämlighet ställes i främsta rummet och skolans ändamål kommer litet eller intet i fråga. Man anlitar den skola man har sig närmast och ställer samma fordringar på den ena som den andra.

Annorlunda är undervisningen ordnad inom elementarläroverken, der hvarje klass sammanhänges med den föregående och efterföljande och de alla tillsammans utgöra ett helt. Denna grundtanke genomgick 1842 års folkskola, och om den än af allmänt kända orsaker icke kunde genomföras på det sätt man efter då bruklig metod tänkte sig, så vet jag icke hvarföre den ej skulle kunna genomföras, då man numera har skolan fördelad på olika stadier. Dertill behöfves, efter mitt förmenande, blott en bestämd uppgift på hvad som skall anses vara småskolans pensum och bestämd föreskrift att ingen må intagas i ordinarie folkskolan, innan han inhämtat detta pensum, vare sig i småskolan eller hemma i familjen, och vidare uppgift på hvad som skall vara folkskolans läroämnen och kurser med föreskrift,

att ingen må intagas i högre folkskola eller elementarskola, innan folkskolans ämnen och kurser blifvit genomgångna. På detta sätt skulle Sverige få sig en treklassig folkskola, med bestämda uppgifter för hvarje klass, och först då kunde hvarje klass uppfylla sin förelagda bestämmelse.

Såsom det nu i allmänhet är ordnad skall folkskolan aldrig kunna åstadkomma hvad man af henne väntar. Det omöjliga blir icke möjligt ens genom kunglig befallning. Vi hafva visserligen en kunglig befallning, att läraren skall sätta sig i omedelbar beröring med alla skolans barn, hvilket vanligen tolkas så, att han skall sjelf undervisa och förhöra dem alla. Huru skall nu detta tillgå när han har omkring 100 barn, af hvilka några läsa bokstäfver, några stafva, några bråka med de första försöken i renläsning och alla dessa fordra ständig tillsyn under skoltimmarne, de öfriga 60 à 80 skola undervisas i rätt- och välläsning, grunderna för stafning och Svensk grammatik, biblisk historia, katekes, geografi, historia, skrifning, räkning, linearteckning och geometri m. m.? Jag vågar påstå att det är omöjligt, så vida undervisningen skall få något värde och medföra något gagn. Och häraf torde klart nog framstå behofvet af en genomförd plan för vårt skolväsende, så att det ena slaget af skolor kunde understödja det andra och hvardera blifva i tillfälle att sköta sitt arbete.

Bland felen i vår skollagstiftning har jag härofvän också räknat misshushållning med de tillgångar och krafter som blifvit ställda till skolans disposition. Jag skall försöka bjuda några skäl för detta påstående.

Det är allmänt känt att lönen för en lärare eller lärarinna i småskola på landet uppgår i allmänhet till 150 à 200 Rdr, för en seminariibildad lärare i folkskola till 500 à 600 Rdr, för en akademiskt bildad lärare vid högre folkskola till 1,000 à 1,200 Rdr och för en graduerad lärare vid elementarläroverk till 1,000 à 2,500 Rdr, efter tjenstetid, årligen. Nu vågar jag temligen djerft påstå, att

det är en misshushållning med penningar, att betala 600 Rdr årligen för en undervisning i folkskola, som lika ändamålsenligt kan erhållas i småskola för 200 Rdr;

det är en misshushållning, att med 1,200 Rdr i högre folkskola och ända till 2,500 Rdr i elementarskola betala en undervisning, som, med undantag af några blad Tysk grammatik, kan lika väl inhemtas i folkskolan för en kostnad af endast 600 Rdr årligen;

det är en misshushållning med lärarekrafter, som kunde användas till något bättre, att låta en seminariibildad lärare spilla sin tid med abc-dariers och stafvares undervisning, hvilket lika så väl kan uträttas af en småskolelärare eller lärarinna, eller att låta en akademiskt bildad lärare, ja till och med en filosofie doktor år ut och år in sysselsätta sig med sådan undervisning som en seminarist ganska väl kan åstadkomma;

det är en misshushållning med barnens dyrbara lärotid att nödga dem dels

i folkskolan genomgå samma ämnen och kurser som i småskolan och dels i högf folkskolan läsa till stor del samma ämnen och samma böcker som de förut läst i folkskolan, och ändtligen att spilla två eller flera år i elementarskolan med repeterande af samma ämnen, som de måhända kunde lika bra då de lemnade sockens skolan, som då de lemnade elementarskolans andra klass. I detta fall har jag en egen erfarenhet, hemtad både från egna och andras barn, som visar att årtal kunna i det närmaste onyttigt förspillas;

det är slutligen en misshushållning med föräldraomsorgen och uppfostringskostnaderna, att endast för ett tidigare inhemtande af ett litet pensum i Tyska språket nödga föräldrar och målsmän att med stora kostnader hålla sina barn i årtal borta i en aflägsen stad utan nödig tillsyn eller vård för inhemtande af kunskaper, som till största delen stode till buds måhända vid hemmets dörr.

Så slösa vi med penningar och lärarekrafter, betala dyrt det vi kunde erhålla för billigare pris och uttrötta lärarne med göromål, som ligga långt borta från deras verksamhetssfär, allt detta såsom en naturlig och oundviklig följd af brist på plan i vår skollagstiftning. Vid hvarje riksdag framkomma, stundom ända till dussintals, ändringsförslag, än i en rigtning, än i en annan, och än lyckas en mening göra sig gällande än en annan; men af allt detta blir dock icke något helt, snarare blir den allmänna oredan än värre.

De grundsatser, som efter min uppfattning borde genomtränga hela folkskollagstiftningen, anser jag kunna uttryckas sålunda:

Alla undervisningsanstalter för den allmänna folkbildningens befrämjande böra anses såsom särskilda afdelningar af den allmänna folkskolan;

hvarje afdelning bör vara skyldig att uträtta allt hvad den kan uträtta;

hvad som kan läras i en lägre och mindre kostsam afdelning bör icke tillhöra lärokursen i en högre och mera kostsam afdelning; och följaktligen att den som söker inträde vare sig i folkskola, högre folkskola eller elementarskola bör ådagalägga att han innehar det kunskapsmått, som kan inhemtas i närmast underliggande afdelning af den allmänna folkskolan, alldeles såsom nu tillgår vid intagning och flyttning inom elementarskolans olika klasser.

En annan olägenhet, för att icke säga uppenbar orättvisa, vidlåder vårt folkskoleväsende och, ehuru denna fråga icke egentligen tillhör förevarande motion, kan jag dock icke underlåta att påpeka densamma, nemligen de högre folkskolornas uteslutande bestämmelse för gossar. Många hafva ifrat för universitetsbildningens utsträckande äfven till kvinnökönet, men förbisett den vida närmare till hands liggande bildning som för allmogens döttrar kunde erhållas i den högre folkskolan. Förtviflar man om den ordinarie folkskolans höjande till hvad behovet kräfver, och därför anser den högre folkskolan vara af behovet påkallad, så kan jag för min del icke finna någon giltig grund, hvarföre icke allmogens döttrar lika väl som dess söner

söner skulle vara berättigade till delaktighet af det högre mått af medborgerlig bildning dessa institutioner med sina akademiskt bildade lärare kunna meddela.

På grund af hvad jag sålunda, måhända alltför vidlyftigt, anfört, vågar jag härmed vördsamt föreslå,

- att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla om ett sådant ordnande af vårt Svenska skolväsende, att
- a) de särskilda afdelningarna af folkskolan, såsom småskolan, den ordinarie folkskolan och den högre folkskolan, måtte hvar för sig få åtminstone i allmänna grunddrag bestämdt minimum af de läroämnena och kurser de hafva att genomgå;
  - b) den föreskrift måtte meddelas, att intet barn må intagas i ordinarie folkskola, som icke inhemtat småskolans, eller i högre folkskola, som ej inhemtat ordinarie folkskolans kunskapsmått;
  - c) för inträde i elementarskola må erfordras samma kunskapsmått, med undantag af Tyska språket, som nu fordras för inträde i samma skolas tredje klass;
  - d) den nådiga förklaring måtte gifvas, att något hinder icke förefinnes för flickor, som genomgått ordinarie folkskola, att begagna undervisningen i högre folkskola om de så önska.

Med anordningar i denna riktning och med antagande af dessa grundsatser vågar jag hoppas att våra utgifter för folkskoleväsendet skola blifva långt mera tillräckliga än de äro, skolan vida bättre uppfylla sitt ändamål än som nu är möjligt, och en slöjdfdelning för flickor på landstingens bekostnad snart befinnas för- enad med hvarje högf folkskola.

Skulle något särskildt Utskott för behandling af skolärenden vid denna Riksdag blifva tillsatt, så vågar jag anhålla, att denna motion måtte varda till det- samma remitterad.

Stockholm den 21 Januari 1868.

*Sv. Rosenberg*  
från Christianstads län.